

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اندیشه اسلامی ۱

جابر حجتی

بخش يك - فصل دوم: ايمان

معناى ايمان:

ايمان امرى است معنوى و حالتى روحى كه جاىگاه آن قلب آدمى است. ايمان مصدر باب افعال و از ريشه امن (امنيت يافتن) است كه به معناى جاى گير شدن اعتقاد در قلب، يا تصديق چيزى با اطمينان و نيز وثوق به چيزى يا كسى است و در هر دو معنا، مفهوم ايمنى در كار است.

امام رضا (ع) در باب تعريف ايمان فرموده اند: ((ايمان تصديق قلبى و اقرار زبانى و عمل به اركان و اعضاست.))

تعريف مؤمن: معناى خاص واژه ايمان، اعتقاد و تصديق قلبى به خدا، روز قيامت، كتب آسمانى، ملائكه و پيامبران و به تعبيرى امور غيب است و كسى را كه به همه اين امور تصديق و اعتقاد قلبى دارد و در عمل نيز پايى بند به آنهاست ((مؤمن)) مى گويند.

ایمان و معرفت

از دیدگاه قرآن، ایمان مبتنی بر علم و معرفت است، ولی چنین نیست که اگر معرفت و علم وجود یابد ایمان نیز ضرورتاً وجود پیدا کند. قرآن از نمونه هایی یاد می کند که در آنجا علم هست ولی ایمان نیست: هنگامی که قوم بنی اسرائیل معجزات روشن موسی را دیدند به انکار برخاستند، قرآن می فرماید: و با آنکه دل‌هایشان بدان یقین داشت، از روی ظلم و تکبر آن را انکار کردند.

- شیطان با آنکه از عظمت خدا، آگاه بود و هزاران سال بندگی خدا می کرد، سرانجام ایمان خود را از دست داده و راه کفر و عناد را پیشه کرد و به اغواگری مردم پرداخت.
- در اسلام، ایمان مبتنی بر شناخت و معرفت است؛ ولی در مسیحیت، انسان باید نخست ایمان بیاورد تا بفهمد نه اینکه نخست بفهمد و سپس ایمان بیاورد.

ایمان و عقل

اسلام معتقد است که عقل و دین دو موهبت الاهی است که خداوند به بشر ارزانی داشته است و آدمی با دین می تواند به سعادت جاودانه برسد. عقل، دین را، و دین، عقل را تأیید می کند. قرآن از نمونه هایی در باب عقل یاد می کند: * ما قرآن را به زبان عربی نازل کردیم؛ شاید تعقل کنید. (یوسف - آیه ۲) * بدترین جنبندها نزد خدا کسانی هستند که کر و لال اند و اصلاً تعقل نمی کنند. (انفال - ۲۲)

آنگاه گویند که اگر ما سخن انبیا را شنیده بودیم یا به دستور عقل رفتار می کردیم، امروز از دوزخیان نبودیم. (ملک - ۲)

روایات اسلامی نیز اهمیت فراوانی به عقل و تعقل می دهند، به گونه ای که عقل را حجت باطنی و راهنمای مؤمن می دانند. ۱- امام کاظم (ع) می فرمایند: ((خداوند بر مردم دو حجت دارد: حجت آشکار و ظاهری و حجت باطنی. حجت آشکار، رسولان و انبیا و امامانند و اما حجت باطنی، عقلها هستند.

۲- امام صادق (ع): ((عقل راهنمای مؤمن است.)) و ((هر کس عاقل است دین دارد و کسی که دین دارد به بهشت می رود.))

ایمان و عمل

از دیدگاه اسلام ایمان و عمل ارتباط تنگاتنگی دارند. از روایات بر می آید که عمل نمود ظاهری ایمان است و اگر عمل نباشد، آشکار می شود که ایمان در قلب ریشه ندوانیده است. عمل بدون ایمان نزد خداوند مانند خاکستری است که در روز طوفانی هیچ اثری از آن باقی نماند.

خدا در قرآن می فرماید: ((بادیه نشینان گفتند: ایمان آوردیم. بگو، ایمان نیاورده اید، بلکه بگوئید اسلام آورده ایم.))

از امام صادق پرسیدند کمترین مرتبه ایمان چیست؟ فرمود: ((اینکه آدمی به وحدانیت خدا و بندگی و رسالت محمد(ص) گواهی دهد و اطاعت از حق را بپذیرد و امام خود را بشناسد. هرگاه چنین کرد، او مؤمن است.))

امام علی (ع) می فرمایند: ((اگر ایمان تنها بر زبان آوردن شهادتین بود، روزه و نماز و هیچ حلال و حرامی تشریع نمی گشت.))

ایمان و اختیار

ایمان و کفر دو امر اختیاری است و آدمی باید با تأمل و تفکر به دین حق ایمان بیاورد و سعادت دنیا و آخرت خویش را تأمین کند و می تواند از سر اختیار کفر بورزد و دین خدا و راه هدایت را انکار کند و سرنوشت هلاکت باری برای خود رقم زند.

قرآن درباره اختیاری بودن به صراحت بیان می نماید: ((بگو، دین حق، همان است که از جانب پروردگار شما آمد. پس هر که می خواهد ایمان بیاورد و هر کس می خواهد کافر گردد.))

متعلقات ایمان

قرآن در آیات متعددی متعلقات ایمان را بر شمرده که برخی از آنها عبارتند از:

۱- ایمان به خدا ۲- ایمان به آخرت ۳- ایمان به رسالت پیامبر و ایمان به انبیای گذشته ۴- ایمان به قرآن و کتب الهی پیشین ۵- ایمان به ملائکه ۶- ایمان به امامت ۷- ایمان به عالم غیب

ایمان به خدا و رسالت و معاد جزء اصول دین هستند و از اهمیت ویژه ای برخوردار است و دیگر متعلقات از لوازم اعتقاد به اصول هستند. قرآن می فرماید: ((بگوید هیچ معبودی جز خدای یگانه نیست تا رستگار شوید.))

درجات ایمان

ایمان حقیقتی است دارای درجات مختلف و چنین نیست که اهل ایمان در درجه ایمان یکسان باشند. مرتبه برتر ایمان، آن است که فرد به درجه عصمت می رسد و هدفی جز رضایت خداوند ندارد. از آنجا که ایمان مبتنی بر معرفت است و جلوه آن، عمل صالح است، چون معرفت مؤمن عمیق تر گردد و عمل صالح او بیشتر شود، ایمان او نیز استواری بیشتری می گیرد.

خدا در سوره انفال، آیه دوم می فرماید: ((مؤمنان کسانی هستند که چون خدا یاد شود، دلهایشان بترسد، و چون آیات او بر آنان خوانده شود بر ایمانشان بیفزاید و بر پروردگار خود توکل می کنند.)) خدا در سوره فتح آیه چهارم می فرماید: ((او است آن کس که در دلهای مؤمنان آرامش فرو فرستاد تا ایمانی بر ایمان خود بیفزایند.))

درجات ایمان

مؤمن برای اینکه ایمان خویش را توانمندتر سازد، باید امور ذیل را رعایت کند:

۱- در برابر اوامر و نواهی خداوند تسلیم محض گردد؛ نه آنکه به برخی احکام ایمان آورد و به برخی دیگر کفر بورزد؛

۲- به متعلقات ایمان، علم یابد و بر این علم خویش پیوسته بیفزاید و دلایل متقن و روشنی برای آن پیدا کند و اگر با شبهاتی مواجه است، با دلایل روشن، آنها را از میان بردارد؛

۳- به متعلقات ایمان بیشتر توجه کند و پیوسته به یاد خدا و قیامت باشد؛

۴- بکوشد تا به لوازم ایمان پایبند باشد.

۵- ایمان خود را به ظلم نیالاید و حقوق دیگران را رعایت نماید.

۶- با تهذیب نفس، زمینه رشد ایمان را در نفس خود تقویت نماید.